

Robert Syrwid

Ignacy Rowicki (1888-1963) - działacz społeczny, nauczyciel i poseł : (w 125. rocznicę urodzin i 50. rocznicę śmierci)

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 47-67

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Robert Syrwid

IGNACY ROWICKI (1888–1963)
– DZIAŁACZ SPOŁECZNY, NAUCZYCIEL I POSEŁ
(W 125. ROCZNICĘ URODZIN
I 50. ROCZNICĘ ŚMIERCI)*

- Słowa kluczowe:** szkolnictwo polskie XX w., parlament II RP, Ignacy Rowicki (1888–1963), biografistyka
- Schlüsselwörter:** polnisches Schulwesen des 20. Jahrhunderts, Parlament der II. Polnischen Republik, Ignacy Rowicki (1888–1963), Biographistik
- Keywords:** Polish educational system in 20th Century, Parliament of the Second Republic of Poland, Ignacy Rowicki (1888–1963), biographism

Ignacy Rowicki należał do znakomitego grona przedwojennych pedagogów, którzy w 1945 r. kładli podwaliny pod budowę i organizację struktur polskiego szkolnictwa zawodowego w Okręgu Mazurskim, a następnie województwie olsztyńskim¹.

Postać Ignacego Rowickiego nie znalazła, jak dotąd, poważniejszego odzwierciedlenia w historiografii regionu. Jest on kojarzony niemal wyłącznie jako organizator, współzałożyciel i dyrektor Państwowego Koedukacyjnego Gimnazjum Kupieckiego i Liceum Handlowego w Olsztynie, bez odwołania jednak do jego aktywności politycznej, społecznej i zawodowej z okresu II Rzeczypospoli-

---

* Autor składa serdeczne podziękowanie dr. Januszowi Kuligowskiemu dyrektorowi Archiwum Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za cenne wskazówki bibliograficzne dotyczące działalności I. Rowickiego w okresie międzywojennym.

¹ Tak formalnie nazywano wówczas część przyznanego państwu polskiemu obszaru południowych Prus Wschodnich, w ujęciu geograficznym i historycznym określanego mianem Warmii i Mazur. Okręg IV Prusy Wschodnie (Mazurski) został utworzony uchwałą Rady Ministrów Rządu Tymczasowego RP z 14 III 1945 r. o podziale administracyjnym Ziem Odzyskanych na cztery okręgi zarządzane przez pełnomocników. Pozostałe okręgi to: I – Śląsk Opolski, II – Śląsk Dolny, III – Pomorze Zachodnie. Województwo olsztyńskie powstało na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 29 V 1946 r. w sprawie tymczasowego podziału administracyjnego Ziem Odzyskanych – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: DzU RP), 1946, nr 28, poz. 177 (obowiązywało od 28 VI 1946 r.).

tej oraz okupacji niemieckiej – znanej na rodzinnym Mazowszu – a bez wątpienia, godnej szerszego upowszechnienia².

Rodzina Rowickich wywodzi się z drobnej szlachty mazowieckiej, która otrzymała książęce nadanie włości w pierwszej połowie XV w. we wsi Rowiska w parafii korytnickiej ziemi liwskiej³. W jej dziejach – podobnie zresztą jak wielu innych rodów z tego terenu – nie brakowało przykładów prawdziwie obywatelskich postaw w służbie ojczyzny⁴.

Ignacy Aleksander Rowicki urodził się 31 maja 1888 r.⁵ w Duchnowie w gminie Wiązowna w ówczesnym powiecie nowomińskim guberni warszawskiej, jako jedno z czworga dzieci Franciszka i Rozalii z domu Żołądowska. Rodzice posiadali gospodarstwo rolne w Duchnowie⁶. Po ukończeniu szkoły elementarnej w Węgrowie, prawdopodobnie w 1904 r. podjął naukę w gimnazjum generała Pawła Chrzanowskiego w Warszawie⁷. Za udział w strajku szkolnym w 1905 r. został usunięty ze szkoły. W latach 1906–1909 kontynuował edukację w stołecznym prywatnym gimnazjum Jana Kreczmara z polskim językiem wykładowym⁸. Z uwa-

---

² Na rozproszone i skąpe materiały źródłowe dotyczące przedwojennej i okupacyjnej działalności wielu nauczycieli przybywających na Warmię i Mazury po II wojnie światowej wskazywał zmarły w 2009 r. historyk oświaty Tadeusz Filipkowski, por. idem, *Średnie szkoły ogólnokształcące na Warmii i Mazurach (1945–1947)*, *Echa Przeszłości*, 2009, t.10, ss. 314–315.

³ Szerzej na temat pochodzenia rodziny Rowickich, por. np.: M. Z. Roguski, *Drobna szlachta parafii korytnickiej ziemi liwskiej w końcu XVIII wieku*, *Zeszyty Korytnickie*, 2010, t. 2, ss. 21–22, 26, 33–34, 37–38, 40 (tam też bibliografia przedmiotu).

⁴ Jeden z przodków Ignacego Rowickiego, dwudziestotrzyletni podporucznik Gracjan Rowicki – dowódca plutonu w 7 kompanii 3 szwadronu 1 Pułku Szwoleżerów Gwardii Cesarskiej – poległ 30 XI 1808 r. w słynnej bitwie pod Somosierrą. Dziad Ignacego, Sylwester, walczył w powstaniu styczniowym 1863 r. Por. R. Bielecki, *Somosiera 1808*, Warszawa 1989, s. 103, 116, 222; *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1927*, pod red. H. Mościckiego i W. Dzwonkowskiego, Warszawa 1928, s. 106; *Szarża pod Somosierrą w relacji Wincenego Toedwena*, oprac. J. Marczak, <<http://www.grajewiak.pl/index>>, dostęp: 30 VIII 2012.

⁵ Archiwum Zakładowe Kuratorium Oświaty w Olsztynie (dalej: AZ KOO), sygn. 1013, Teczka personalna I. Rowickiego (materiały niefoliowane); Świadeństwo urodzenia i chrztu św. I. Rowickiego wydane przez proboszcza parafii Wiązowna 18 XII 1949 (odpis). W niektórych opracowaniach wskazuje się jako datę urodzenia 26 V 1888 r., por. *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. nauk. J. M. Majchrowski przy współpracy G. Mazura i K. Stepana, Warszawa 1994, ss. 415–416 (biogram I. Rowickiego autorstwa Czesława Brzozy – tam też błędna data śmierci). Błędną datę urodzin podał również T. Filipkowski, op. cit., s. 318.

⁶ Brat Ignacego, Jan, przejął gospodarstwo po zmarłych przed 1939 r. obojgu rodzicach. Pierwsza z sióstr, Pelagia, po mężu Brudkowska, zajmowała się domem i wychowywaniem dzieci, a druga, Maria, wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo (tzw. szarytek), por. AZ KOO, sygn. 1013, Ankieta personalna I. Rowickiego z 21 V 1950.

⁷ Była to prywatna szkoła średnia na prawach państwowych, założona w 1903 r., z polskim językiem wykładowym (poza nauczaniem geografii i historii). Po strajku szkolnym 1905 r. gen. P. Chrzanowski wrzekał się praw rządowych dla swojej szkoły, w zamian za pozwolenie na otwarcie placówki wyłącznie z polskim językiem wykładowym. Gimnazjum zostało otwarte 19 X 1905 r. w gmachu przy ul. Smolnej 30 w Warszawie (obecnie: XVIII Liceum Ogólnokształcące im. Jana Zamoyskiego), por. S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1891–1918. Zmarli i ich rodziny*, Warszawa 1983, ss. 337–338.

⁸ Gimnazjum, początkowo prowadzone oficjalnie pod szyldem Zrzeszenia Nauczycieli, mieściło się do 1909 r. przy ul. Miodowej 15 w Warszawie, por. O. Budrewicz, *Kreczmarowie*, Stolica, 1971, nr 17, ss. 4–5, 12.

gi na prowadzony przez młodzież bojkot szkół wyższych w Królestwie Polskim, po uzyskaniu świadectwa dojrzałości wyjechał na studia do Galicji. W latach 1910–1914 był studentem wydziału budowy maszyn Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Tam też wstąpił w szeregi Związku Strzeleckiego (1913–1914). Do wybuchu I wojny światowej zdał I egzamin państwowy (tzw. półdyplom) i otrzymał absolutorium, ale studiów wyższych później już nie ukończył⁹. Jak wspominał w swoim życiorysie, na podstawie uzyskanych zaliczeń miał też wówczas uzyskać „dyplom ministerstwa”, który „upoważniał do wykładania fizyki i matematyki w szkołach ogólnokształcących i zawodowych”¹⁰.

W początkach wojny jako student zgłosił się ochotniczo w szeregi II Brygady Legionów Polskich. Ze służby wojskowej został zwolniony w wyniku ran odniesionych pod Kołomyją¹¹. Dla ścisłości trzeba dodać, że zarówno w cytowanym przewodniku sejmowym (*Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1927*), jak i informatorze wyborczym z 1923 r. oraz zachowanych życiorysach, pisanych w innej sytuacji politycznej w drugiej połowie lat czterdziestych i na początku pięćdziesiątych XX w., nie ma wzmianki o wspomnianym epizodzie wojennym.

W maju 1915 r. powrócił w rodzinne strony i podjął pracę w Fabryce Towarzystwa Akcyjnego Machin i Odlewów „Konstanty Rudzki i Spółka” w Nowomińsku¹² jako konstruktor warsztatowy¹³. Praca w największym zakładzie przemysłowym w mieście nie trwała długo. W obliczu zagrożenia ze strony zbliżających się wojsk niemieckich, władze rosyjskie ewakuowały personel fachowy fabryki, wywozili też maszyny i urządzenia techniczne do Jekaterynosławia¹⁴. Niemcy, wkra-

---

⁹ AZ KOO, sygn. 1013, Protokół I egzaminu państwowego I. Rowickiego sporządzony przez Komisję Egzaminacyjną Szkoły Politechnicznej we Lwowie 6 III 1913 (odpis); Życiorys I. Rowickiego z 23 VII 1945.

¹⁰ Kwalifikacje zawodowe Rowickiego do nauczania fizyki w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich potwierdziło Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego RP dyplomem wystawionym 1 X 1927 r., por. AZ KOO, sygn. 1013, Dyplom I. Rowickiego z 1 X 1927 (odpis).

¹¹ *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 415. W tym miejscu należy dodać, że II Brygada Legionów została sformowana formalnie dopiero w kwietniu 1915 r. w okolicach Kołomyi (obecnie Ukraina). Brygada powstała z oddziałów utworzonych w części z żołnierzy byłego tzw. Legionu Wschodniego, walczących przeciwko wojskom rosyjskim po stronie Austro-Węgier od października 1914 do lutego 1915 r. w północno-wschodnich Węgrzech i na Bukowinie. Nie można wykluczyć, że Rowicki zaciągnął się do Legionu Wschodniego, a następnie, po jego rozwiązaniu, w grupie około 800 żołnierzy złożył 26 IX 1914 r. przysięgę na wierność cesarzowi Austro-Węgier w Mszanie Dolnej lub Rabce. Ranny w walkach pod Kołomyją mógł zostać prawdopodobnie w marcu 1915 r., por. S. Aksamitek, *Generał Józef Haller. Zarys biografii politycznej*, Katowice 1989, ss. 45–57.

¹² Nazwa Mińska Mazowieckiego wprowadzona przez władze carskie w 1868 r. Miasto powróciło do swojej wcześniejszej nazwy w marcu 1916 r.

¹³ AZ KOO, sygn. 1013, Życiorys I. Rowickiego z 30 XI 1949; Życiorys I. Rowickiego (bez daty, prawdopodobnie z początku lat 50. XX w.), por. *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1927*; T. i W. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1922–1927. Podręcznik dla wyborców, zawierający wyniki wyborów w powiatach, okręgach, województwach, podobizny senatorów i posłów sejmowych oraz mapy poglądowe*, Poznań 1923, ss. 128–129 (fot. I. Rowickiego).

¹⁴ Obecnie: Dniepropietrowsk (Ukraina).

czając do miasta w końcu lipca 1915 r.¹⁵, dokonali zniszczenia obiektów fabrycznych. Rowicki po zamknięciu fabryki przez blisko rok nie miał stałego zatrudnienia.

Nadzieją na zmianę trudnej sytuacji, w jakiej się znalazł, była decyzja miejscowego koła Polskiej Macierzy Szkolnej¹⁶ o otwarciu w Mińsku Mazowieckim męskiej szkoły średniej. Rowicki jako członek koła zaangażował się czynnie w prace organizacyjne związane z założeniem placówki. 1 września 1916 r. został jej pierwszym dyrektorem, a zarazem nauczycielem fizyki i matematyki (jeszcze jako czteroklasowej szkoły realnej). W 1921 r. szkoła przekształciła się w ośmioklasowe Gimnazjum Męskie, prowadzone przez sejmik powiatowy. Pięć lat później, w 1926 r., z inicjatywy Rowickiego, inż. Aureliana Chrościelewskiego prezesa Koła PMS i Tadeusza Kowalskiego starosty powiatu mińskiego powstało Towarzystwo Szkół Średnich, jako organizacja powołana do sprawowania opieki nad mińskimi szkołami średnimi. Sejmik powiatowy przekazał towarzystwu w lipcu 1927 r. zarząd nad Gimnazjum Męskim oraz bliźniaczym ośmioklasowym Gimnazjum Żeńskim. Wobec trudnej sytuacji finansowej samorządu, uniemożliwiającej sejmikowi subsydiowanie obu szkół, towarzystwo zaproponowało utworzenie placówki koedukacyjnej. Od 1 września 1929 r. rozpoczęło działalność ośmioklasowe Gimnazjum Koedukacyjne Towarzystwa Szkół Średnich¹⁷.

Rowicki jako znakomity nauczyciel, uwielbiany przez uczniów, ale też miłośnik kina i teatru (podczas studiów występował w teatrze amatorskim) starał się również wśród gimnazjalistów zaszczepiać swoje pasje artystyczne. Z założonym przez siebie szkolnym kołem teatralnym dawał liczne występy we wsiach w okolicach Mińska Mazowieckiego.

---

¹⁵ K. Kubiak, *Mińsk Mazowiecki w latach 1918–1939*, w: *Dzieje Mińska Mazowieckiego 1421–1971*, Mińsk Mazowiecki 1976, s. 200.

¹⁶ Polska Macierz Szkolna – organizacja kulturalno-oświatowa założona w zaborze rosyjskim 18 IX 1905 r. przez Józefa Świątkowskiego, Henryka Sienkiewicza, Antoniego Osuchowskiego i Mieczysława Brzezińskiego. Podstawowym celem PMS było krzewienie oświaty w duchu chrześcijańskim i narodowym poprzez zakładanie bibliotek, czytelni ludowych, szkół prywatnych różnych szczebli z polskim językiem wykładowym, urządzenie odczytów, działalność wydawnicza itd. Od 1907 r. PMS, po delegalizacji przez władze carskie, działała w konspiracji. W 1916 r. niemieckie władze okupacyjne w Królestwie Polskim wydały zgodę na jej legalną działalność. Pierwsze koło PMS w Nowomińsku zostało założone 30 X 1905 r. (z notyfikacją władz rosyjskich z 22 VIII 1906 r.), por. J. Garbaczewski, *Szkolnictwo w Mińsku Mazowieckim i powiecie*, cz. II: *Uzupełnienie*, *Rocznik Mińskomazowiecki* (dalej: RM), 1999, z. 5, s. 31.

¹⁷ Z uwagi na poselskie obowiązki Rowickiego dyrektorem gimnazjum w latach 1924–1928 był Lech Smólski, por. S. Chrościelewska-Szajkowska, *Wspomnienia*, RM, 2006, z. 14, ss. 101–102; J. Garbaczewski, *Szkolnictwo w Mińsku Mazowieckim i powiecie do 1939 roku*, RM, 1997–1998, z. 4, s. 242; idem, *Szkolnictwo w Mińsku Mazowieckim i powiecie*, cz. II., ss. 36–37; L. M. Kłos, *Mińsk Mazowiecki. Miasto i powiat w drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2010, ss. 115, 182–183. Rowicki jako dyrektor szkoły zajmował służbowe mieszkanie w domu sejmiku powiatowego przy ul. Kolejowej.

W okresie pełnienia mandatu poselskiego wynajmował mieszkanie w Warszawie przy ul. Foksal 14, por. *Skład osobowy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 15 lutego 1923 r.*, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Druk nr 433, [Warszawa] 1923, s. 29; *Skład osobowy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 20 października 1925 r.*, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Druk nr 2150, [Warszawa] 1925, s. 29.

W 1919 r. poślubił Wandę Smólską, córkę lekarza, nauczycielkę w miejscowej Szkole Handlowej Żeńskiej¹⁸.

Najlepsze świadectwo jego pracy stanowią opinie wyrażane przez organa prowadzące placówki szkolne. W styczniu 1922 r. zarząd Koła PMS, oceniając na zakończenie kadencji władz organizacji dokonania dyrektora, stwierdził: „Pan Ignacy Rowicki był istotnym wykonawcą inicjatywy Polskiej Macierzy Szkolnej i na terenie pracy społecznej zdobył środki na założenie szkoły, a staraniami i pracą, nie tylko, że wśród niezmiernie trudnych okoliczności czasu wojennego uchronił szkołę od upadku, lecz z roku na rok rozwijał ją pod względem pedagogicznym i materialnym. W roku 1919, dzięki staraniom p. Rowickiego, Sejmik Powiatowy nabył na użytek szkoły posesję o dwu domach. Przy klasyfikacji szkół średnich gimnazjum uzyskało prawa szkół państwowych kategorii »b«. W chwili bieżącej gimnazjum posiada czynnych 6 klas, 230 uczniów, 14 osób personelu nauczycielskiego. Dokonaną pracę streścimy w jednym zdaniu, że założenie i dotychczasową egzystencję, i tak pomyślny rozwój, szkoła zawdzięcza swemu dyrektorowi”¹⁹.

Równolegle do wykonywanej pracy pedagogicznej i administracyjnej, drugą płaszczyzną aktywności Rowickiego była działalność polityczna i społeczna. Latem 1919 r., będąc już postacią znaną i szanowaną w Mińsku Mazowieckim z racji pełnienia funkcji dyrektora gimnazjum i członka PMS, został wybrany, jako bezpartyjny, w skład Rady Miejskiej²⁰.

Podczas wojny z Rosją Radziecką Rowicki, wraz z kilkoma innymi radnymi, zgłosił się do Armii Ochotniczej, której generalnym inspektorem Rada Obrony Państwa mianowała gen. Józefa Hallera. Rada Miejska 27 lipca 1920 r. udzieliła radnym ochotnikom urlopu na czas pełnienia służby. Rowicki służył do października 1920 r. jako instruktor techniczny w wojskowym transporcie samochodowym. Śladami swojego dyrektora poszli uczniowie najstarszych klas Gimnazjum

¹⁸ Wanda Rowicka (ur. 10 X 1894 r. w Warszawie – zm. 3 XII 1970 r. w Olsztynie), była absolwentką znanej Średniej Szkoły Komercyjnej Żeńskiej Anieli Wereckiej w Warszawie (1914) oraz Wyższego Kursu Stenografii, Reklamy i Pedagogiki w Krakowie (1935). Podczas I wojny światowej przebywała w Niemczech. W okresie II RP była nauczycielką szkół handlowych w Mińsku Mazowieckim, Ostrowcu Świętokrzyskim i Zawierciu. Lata okupacji hitlerowskiej (1940–1944) przepracowała w Prywatnej Koedukacyjnej Szkole Handlowej Józefa Świątkowskiego w Grójcu, gdzie brała czynny udział w tajnym nauczaniu. W 1945 r., po przyjeździe wraz z mężem do Olsztyna, podjęła wraz z nim pracę nauczycielki w Państwowym Koedukacyjnym Gimnazjum Kupieckim i Liceum Handlowym. W placówce tej (kilkakrotnie zmieniającej nazwę i status organizacyjny) uczyła m.in. reklamy, pisania na maszynie i stenografii. Została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1967 r. odeszła na emeryturę. Jest pochowana na Cmentarzu Komunalnym przy ul. Poprzecznej w Olsztynie, por. AZ KOO, sygn. 1013, Ankieta personalna I. Rowickiego z 21 V 1950; *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1927; XXX lat szkolnictwa zawodowego w Olsztynie*, oprac. J. Bałdowski przy współudziale E. Kupiewskiej, D. Łaniec i I. Straków, [Olsztyn 1975], s. 26, 48–49 (notka biograficzna W. Rowickiej – tam też błędna data śmierci).

¹⁹ AZ KOO, sygn. 1013, Opinia Koła PMS przy Gimnazjum Męskim w Mińsku Mazowieckim o pracy I. Rowickiego z 14 I 1922 (odpis – pisownia oryginalna). Pod opinią podpisy złożyli: inż. A. Chróścielewski – prezes, inż. Włodzimierz Doliński, dr Jan Hubert i ks. Kazimierz Sobolewski,

²⁰ L. Kłos, op. cit., s. 41, 60.

Męskiego, którzy podobnie jak wielu członków różnych organizacji społecznych i zawodowych powiatu mińskiego również wstąpili w szeregi armii, walcząc w obronie zagrożonej niepodległości²¹.

W 1922 r. Rowicki, do niedawna szeregowy członek Związku Ludowo-Narodowego²², został wybrany na przewodniczącego zarządu powiatowego tej partii. W wyborach do Sejmu RP 5 listopada 1922 r., startując z listy nr 8 Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej w okręgu nr 2, uzyskał mandat poselski²³. Jako poseł był początkowo członkiem sejmowej komisji konstytucyjnej, a następnie komisji robót publicznych oraz sekretarzem komisji komunikacyjnej²⁴. W trakcie sprawowania mandatu poselskiego nie wyróżniał się szczególną aktywnością w pracach parlamentu, co było przyczyną krytycznych ocen kierowanych pod jego adresem przez prawicowy elektorat na łamach miejscowej prasy²⁵.

Zauważalny brak zaangażowania parlamentarnego Rowicki rekompensował szeroko rozumianą działalnością samorządową i społeczną na forum lokalnym. W 1923 r. ponownie został wybrany na radnego miejskiego²⁶. W latach dwudziestych XX w. był członkiem Sejmiku i Wydziału Powiatowego, prezesem Towarzystwa Sportowego, powiatowego Komitetu Górnośląskiego, członkiem zarządu Koła PMS oraz kooperatywy „Oszczędność”²⁷.

²¹ Ibidem, s. 44; J. Kuligowski, *Mińsk Mazowiecki i okolice podczas Bitwy Warszawskiej 1920 r.*, RM, 2000, z. 6, s. 43; idem, *Pod okupacją sowiecką (Mińsk w sierpniu 1920 r.)*, RM, 1995–1996, z. 3, s. 34; T. i W. Rzepeccy, op. cit., s. 129.

²² Związek Ludowo-Narodowy – polska partia polityczna, działająca w latach 1919–1928, o programie konserwatywnym i narodowym. 7 X 1928 r. ZLN został rozwiązany i przekształcony w Stronnictwo Narodowe.

²³ Chrześcijański Związek Jedności Narodowej (potocznie: Chjena), założony 16 VIII 1922 r. jako centroprawicowy blok wyborczy ZLN, Polskiego Stronnictwa Chrześcijańskiej Demokracji, Narodowo-Chrześcijańskiego Stronnictwa Ludowego, Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Pracy i Chrześcijańsko-Narodowego Stronnictwa Rolniczego, wygrał wybory do parlamentu w 1922 r., uzyskując 163 mandaty poselskie (na 444) i 48 senatorskich (na 111). W okręgu wyborczym nr 2 – Warszawa powiat (powiaty miński i radzyński oraz Warszawa prawobrzeżna) kandydaci bloku uzyskali 55,41% procent ważnych głosów oraz cztery z pięciu przypadających mandatów poselskich, por. L. M. Kłos, ss. 67–70; T. i W. Rzepeccy, op. cit., ss. 127–128.

²⁴ *Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1927*; T. i W. Rzepeccy, op. cit., s. 464.

²⁵ L. M. Kłos, op. cit., s. 76. W stenogramach posiedzeń sejmowych została odnotowana interpelacja złożona przez Rowickiego, przy poparciu klubu ZLN, w sprawie „szykan stosowanych przez urzędy podatkowe względem duchowieństwa” – *Sprawozdanie stenograficzne z 248 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 5 listopada 1925 r.*, Warszawa 1925, <<http://www.libr.sejm.gov.pl/publish/ARS10/13/96/00/.../ARS10.000001396.html>>, dostęp: 31.08.2012.

Rowicki, pisząc o swojej działalności poselskiej w życiorysie przedłożonym władzom oświatowym w 1949 r., stwierdził: „W roku 1922, w okresie wyborów do sejmu, zgodziłem się na umieszczenie swego nazwiska na dalszym miejscu listy nr 8 (prawica) i zostałem obrany posłem na kadencję 1922–1927. Jako człowiek młody roli żadnej nie odegrałem” – AZ KOO, sygn. 1013, Życiorys I. Rowickiego z 30 XI 1949.

²⁶ L. M. Kłos, op. cit., s. 71.

²⁷ J. Kuligowski, *Życie polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturalne powiatu mińskomazowieckiego w latach 1918–1939*, Siedlce 2011, s. 131 (maszynopis pracy doktorskiej napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Romana Krawczyka i obronionej w 2011 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach – podaje za zgodą autora). Istnieją rozbieżności wśród autorów co do określenia okresu, kiedy Rowicki był członkiem sejmiku i Wydziału Powiatowego. Według Janusza Kuligowskiego (ibidem) sprawował mandat w latach 1919–1922. W składach sejmiku powiatowego, którego pierwsze posiedze-

Zabierał również głos w sprawach o znaczeniu ogólnopolskim. Przykładem może być jego wystąpienie na posiedzeniu Wydziału Powiatowego 29 września 1921 r., kiedy to, protestując przeciwko projektowi uchwały Rady Ligi Narodów odnośnie do przynależności państwowej Wilna, wystosował apel do rządu, aby „w sprawie zdobytych krwią żołnierza polskiego okręgów, nie ustąpił”²⁸.

Sytuacja polityczna w kraju, zaostzona po zamachu majowym 1926 r., spowodowała wzrost aktywności ugrupowań opozycyjnych wobec władz sanacyjnych i ich politycznej emanacji – Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem²⁹. Rowicki jako znakomity mówca uczestniczył w wielu wiecach przeciwko polityce kolejnych rządów sanacyjnych, organizowanych przez Związek Ludowo-Narodowy, a od 1928 r. przez Stronnictwo Narodowe, na terenie powiatu mińskiego, głównie w okresie kampanii wyborczych do sejmu i senatu oraz samorządu terytorialnego³⁰. Przed wyborami parlamentarnymi w 1928 r. rozpoczął wydawanie lokalnej gazety „Goniec Mazowiecki. Pismo Poświęcone Sprawom Społecznym i Politycznym”. Pismo o obliczu pravicowym, pomimo wyraźnego charakteru wyborczego, zawierało również informacje o najważniejszych wydarzeniach z życia miasta i powiatu³¹.

Startując w wyborach z listy nr 24 Komitetu Katolicko-Narodowego, został wybrany na pierwszego zastępcę posła³². Mandat parlamentarzysty uzyskał 14 grudnia 1929 r. po rezygnacji złożonej przez dr. Ludwika Wiśniewskiego³³.

---

nie odbyło się 13 III 1919 r., a także wybranego wówczas Wydziału Powiatowego I kadencji nie figuruje nazwisko Rowickiego. Oznacza to, że został członkiem obu ciał dopiero w trakcie trwania kadencji, por. L. M. Kłos, op. cit., ss. 41–42, 60; T i W. Rzepeccy, op. cit., s. 129.

²⁸ Gazeta Urzędowa Wydziału Powiatowego starostwa na powiat Mińsk-Mazowiecki, 1921 nr 38 z 5 X, s. 2 (cyt. za: L. M. Kłos, op. cit., s. 227). Chodziło o projekt przewodniczącego Rady Ligi Narodów Paula Hymansa przedstawiony 3 IX 1921 r. W projekcie proponowano m.in. autonomię Wileńszczyzny w ramach państwa litewskiego. Projekt upadł wobec sprzeciwu władz polskich, por. L. Wyszczelski, *Wilno 1919–1920*, Warszawa 2008, ss. 266–267.

²⁹ Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem (BBWR) – polska organizacja polityczna (1927–1935), założona przez płk. Walerego Sławka na polecenie marszałka Józefa Piłsudskiego. BBWR, jakkolwiek nie był formalnie partią, stanowił zaplecze polityczne obozu piłsudczykowskiego (tzw. sanacji) głównie w parlamencie i administracji państwowej.

³⁰ Por. L. M. Kłos, op. cit., ss. 76–80.

³¹ W sumie ukazały się cztery numery – pierwszy 28 I, a ostatni 19 II 1928 r. Prasową kampanią wyborczą ZLN wspierały także „Wiadomości Mińsko-Mazowieckie”, których redaktorem naczelnym był Stanisław Smoleński, szwagier Rowickiego, zob. L. M. Kłos, op. cit., ss. 79–80, 118; J. Kuligowski, *Prasa Mińska Mazowieckiego do 1989 r.*, w: *Prasa Podlaska w XIX–XX wieku. Szkice i materiały*, t. 1, pod red. D. Grzegorzczuka i A. Kołodziejczyka, Siedlce 2000, ss. 143–144; idem, *Życie polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturalne powiatu mińskomazowieckiego*, s. 544.

³² W wyborach do Sejmu RP II kadencji, które odbyły się 4 III 1928, w okręgu wyborczym nr 2 ZLN poniósł porażkę, zdobywając zaledwie jeden mandat (dr Ludwik Wiśniewski), wobec dwóch mandatów uzyskanych przez kandydatów BBWR, por. T i K. Rzepeccy, *Sejm i Senat 1928–1933. Podręcznik zawierający wyniki wyborów w województwach, okręgach i powiatach, podobizny posłów sejmowych i senatorów, statystyki i mapy poglądowe*, Poznań 1928, s. 18.

³³ Ibidem, s. 19; *Ogłoszenie Państwowej Komisji Wyborczej w Warszawie z dnia 14 grudnia 1929 r.* – <<http://laurahuta.blogspot.com/2011/12/ignacy-rowicki-nowym-posem-zwiazku.html>>, dostęp: 5.09.2012; L. M. Kłos op. cit., s. 84, 119; J. Kuligowski, *Życie polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturalne powiatu mińskomazowieckiego*, s. 246. W cytowanej już publikacji *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej* (s. 470) w biogramie dr. Wiśniewskiego podano, że zrzekł się mandatu 16 XII 1929 r. Wiśniewski musiał jednak złożyć rezygnację wcześniej, skoro już 14 XII 1929 r. ukazało się w tej sprawie ogłoszenie PKW. Z kolei w biogramie Rowickiego (ibidem, s. 415) znalazła się informacja o objęciu mandatu 18 XII 1929 r., co prawdopodobnie było związane z faktem złożenia przezeń ślubowania poselskiego.

Opozycyjna działalność Rowickiego szybko stała się przyczyną szykan ze strony administracji oświatowej. Po powrocie w roku szkolnym 1928/1929 na stanowisko dyrektora Gimnazjum Męskiego, w sierpniu 1929 r. nie odnowiono z nim kontraktu na rok następny. O faktycznych przyczynach zwolnienia tak pisał w swoim życiorysie: „Rok 1929–30 stanowi w mej pracy przerwę, gdyż władze sanacyjne pozbawiły mnie prawa nauczania, powołując się na 16 i 17 §§ ukazu cesarskiego sprzed wojny europejskiej³⁴. Paragrafy wymienione pozwalały rządowi rosyjskiemu usunąć nauczyciela za zły wpływ na młodzież, a cały ukaz dotyczył prywatnych szkół średnich z polskim językiem wykładowym, które po 1906 r. powstały w Królestwie. Po rocznej przerwie uzyskałem amnestię, z warunkiem przeniesienia się na Kresy. Z trudem zaakceptowano mnie na stanowisku nauczyciela w Aleksandrowie Kujawskim u księży Salezjanów (nie były to jeszcze Kresy)”³⁵.

Na to, że decyzja dotycząca odwołania Rowickiego wynikała wyłącznie z przesłanek politycznych, wskazuje dobitnie zaświadczenie o jego pracy, wystawione przez organ prowadzący szkołę, tzn. TSS. W piśmie z 15 kwietnia 1930 r. zarząd towarzystwa stwierdzał, m.in.: „Jakkolwiek p. Rowicki pracował chlubnie w tymże gimnazjum od lat dwunastu, to jednak zaświadczenie niniejsze ogranicza się, z tego tylko powodu do roku 1928/29, ponieważ TSS dopiero w tymże roku podjęło się prowadzenia Gimnazjum. Oceniając zatem pracę p. Rowickiego, jako Dyrektora nadmieniamy, że rok szkolny 1928/29 był dla szkoły pod względem materialnym wyjątkowo trudny, wymagający dużej zdolności i rozwagi administracyjnej, a nawet pewnego zaparcia się własnych interesów. P. Rowicki jednak zdołał nie tylko trudności te pokonać, ale pozostawił szkołę bez zadłużeń, a nawet z pewnymi zasobami w postaci należności niewpłaconych w ciągu roku za naukę. Również i praca nauczycielska p. Rowickiego dała w tym roku szkolnym nadzwyczajne wyniki, gdyż z dwudziestu kilku abiturientów, egzamin maturalny z fizyki, wykładanej przez p. Rowickiego, zdali wszyscy. Toteż TSS, znając tę pracę p. Rowickiego, jak też uznanie młodzieży i rodziców, i powszechny szacunek jakim się cieszył, jako człowiek prawy i uczciwy – przedstawiło jego kan-

---

³⁴ Chodziło o reskrypt carski wydany 14 X 1905 r., który zezwalał osobom prywatnym i stowarzyszeniom oświatowym na zakładanie średnich szkół z polskim językiem nauczania. Trudno przypuszczać, aby dokument ten mógł stanowić podstawę decyzji w sprawie Rowickiego. Zasadniczym aktem prawnym regulującym status zawodowy pracowników oświaty była ustawa z 1 VII 1926 r. o stosunkach służbowych nauczycieli (DzU RP, 1926, nr 92, poz. 530, z późn. zm). Zgodnie z jej postanowieniami władze oświatowe mogły przenieść zarówno nauczyciela, jak i dyrektora w stan nieczynny lub też służbowo do innej placówki z uwagi na zmianę organizacji szkoły lub jej dobro (art. art. 58–60). Niewykluczone, że takie właśnie rozwiązanie zastosowano wobec Rowickiego, wykorzystując fakt powołania od 1 IX 1929 r. Gimnazjum Koedukacyjnego.

³⁵ AZ KOO, sygn. 1013, Życiorys I. Rowickiego z 23 VII 1945 r. (pisownia oryginalna).

dydaturę, jako jedyną na rok przysły. Z przyczyn jednak od TSS niezależnych, p. Rowicki stanowiska tego nie objął³⁶.

W obronie Rowickiego wystąpiła także społeczność miasta. Z uwagi na brak zgody Kuratorium Okręgu Warszawskiego na zaakceptowanie jego osoby jako kandydata TSS na dyrektora nowej placówki koedukacyjnej, mieszkańcy wysłali do stolicy delegację. Przedłożyła ona władzom oświatowym specjalny memoriał popierający decyzję towarzystwa. Wobec powtórnej negatywnej decyzji przekazanej bez podania uzasadnienia, w Mińsku Mazowieckim przygotowano „podanie opatrzone podpisami około 700 osób zajmujących wybitne stanowiska”. Według relacji anonimowego korespondenta toruńskiego „Słowa Pomorskiego”, w zakończeniu podania stwierdzono: „To jest nieznamość miejscowych warunków, miejscowych ludzi. My daną osobę znamy, my wiemy, że pan Ignacy Rowicki, ceniony przez rodziców, kochany i słuchany przez młodzież, szanowany przez całe miejscowe społeczeństwo jest najlepszym, jedynym dyrektorem gimnazjum. Dlatego zwracamy się do Was Czcigodni Panowie, z prośbą wielką: nie róbcie nam i całemu państwu [!] krzywdy, nie zmieniajcie nam dyrektora”. I na to podanie kuratorium nie udzieliło żadnej odpowiedzi, co, jak nie bez racji skomentował autor artykułu, było zupełnie „zrozumiałe, gdyż jedynym zarzutem, który można zrobić p. dyrektorowi Rowickiemu, jest to, że nie należy do sanacji”³⁷.

Rowicki opuścił Mińsk Mazowiecki, gdzie mieszkał i pracował od 1915 r., w tym siedem lat był dyrektorem i sześć lat nauczycielem w Gimnazjum Męskim, jesienią 1929 r. Przyjmując mandat poselski, zamieszkał prawdopodobnie w Warszawie.

Jego powtórna kadencja parlamentarna trwała jednak bardzo krótko. W związku z ogłoszeniem przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego 30 sierpnia 1930 r. decyzji o rozwiązaniu parlamentu, utracił mandat i po raz ostatni zaangażował się w kampanię wyborczą przed tzw. wyborami brzeskimi³⁸. Ubiegając się o fotel poselski z Listy Narodowej nr 4, w dobrze sobie znanym okręgu wyborczym

---

³⁶ Ibidem, Zaświadczenie TSS o pracy I. Rowickiego jako dyrektora Gimnazjum Męskiego w Mińsku Mazowieckim w roku szkolnym 1928/1929 z 15 IV 1930 (odpis – pisownia oryginalna). Zaświadczenie podpisał w imieniu Zarządu TSS: Władysław Augustynowicz – prezes i Antoni Lewandowski – sekretarz. W ostatnim roku swojej pracy pedagogicznej w Mińsku Mazowieckim Rowicki, oprócz sprawowania funkcji dyrektora, nauczał także fizyki w klasach VI, VII i VIII w wymiarze 15 godzin tygodniowo.

³⁷ *Bo nie jest sanatorem...*, Słowo Pomorskie, 1929, nr 202 z 3 IX, s. 3. „Słowo Pomorskie” – dziennik polski związany z ruchem narodowym, wydawany w latach 1921–1939 w Toruniu.

³⁸ Wybory brzeskie – określenie nadane przez przeciwników politycznych sanacji wyborom do sejmiku i senatu, które odbyły się 16 i 23 XI 1930 r. Było to związane z aresztowaniem w nocy z 9 na 10 IX 1930 r. – bez nakazu sądowego – na polecenie ministra spraw wewnętrznych gen. Felicjana Sławoja-Składkowskiego kilkudziesięciu posłów Centrolewu, Stronnictwa Narodowego i ugrupowań ukraińskich oraz osadzeniem ich w więzieniu w Brześciu nad Bugiem. Ogółem w trakcie trwania kampanii wyborczej władze aresztowały około 5 tys. przeciwników politycznych, w tym 84 byłych posłów i senatorów.

nr 2, wziął czynny udział w akcji wiecowej, prowadzonej w napiętej sytuacji politycznej po aresztowaniu posłów ugrupowań opozycyjnych wobec rządów sanacyjnych³⁹. W wyniku wyborów Rowicki – podobnie jak dwa lata wcześniej – został zastępcą posła⁴⁰.

Kwestią budzącą wątpliwości jest przynależność partyjna Rowickiego. Ze wszystkich zachowanych ankiet personalnych i życiorysów powojennych wynika, że był członkiem ZLN w latach 1922–1929. Wyjaśniając po latach swoje odejście z partii, stwierdził tylko: „W roku 1929 zażądałem skreślenia mnie z listy członków i ogłoszenia tego w gazecie, gdyż obóz ten wielce mnie do siebie zniechęcił”⁴¹.

Niezależnie od skrętnie przemilczanego w dokumentach osobowych – ze zrozumiałych względów – epizodu uczestnictwa w wyborach do sejmu z Listy Narodowej, Rowicki nie mógł formalnie wystąpić z ZLN w 1929 r., ponieważ ugrupowanie to rok wcześniej przekształciło się w Stronnictwo Narodowe. Możliwe były zatem dwa scenariusze. Rowicki istotnie odszedł ze stronnictwa w 1929 r. i jednocześnie kandydował w wyborach brzeskich z jego listy jako bezpartyjny, albo też zrezygnował z działalności partyjnej już po zakończonych wyborach⁴².

Faktycznych przyczyn jego rezygnacji z czynnego udziału w życiu politycznym należy upatrywać jednak nie tyle w zniechęceniu do linii postępowania ugrupowania, które przez wiele lat reprezentował, co w restrykcyjnej polityce władz oświatowych, zmierzających do eliminacji ze środowiska oświatowego osób o poglądach niechętnych obozowi rządzącemu.

1 września 1930 r., jak wspomniano, otrzymał posadę nauczyciela fizyki i matematyki w Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksan-

Centrolew – potoczna nazwa sojuszu politycznego sześciu stronnictw opozycji parlamentarnej: Chrześcijańskiej Demokracji, Narodowej Partii Robotniczej, Polskiej Partii Socjalistycznej, Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”, Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie” i Stronnictwa Chłopskiego, zawiązanego 14 IX 1929 r. pod hasłami obrony demokracji parlamentarnej i obalenia „dyktatury J. Piłsudskiego”. W wyborach 1930 r. stronnictwa Centrolewu wystąpiły z listą nr 7 – Związek Obrony Prawa i Wolności Ludu, zdobywając 79 mandatów poselskich i 13 senatorskich.

³⁹ W kampanii wyborczej dochodziło do przypadków łamania swobód demokratycznych, w tym ograniczenia prawa opozycji do swobodnego wyrażania poglądów politycznych. Np. podczas jednego z wieców porządowych we wsi Pustelnik (pow. miński) 12 X 1930 r. policja nie dopuściła do głosu i aresztowała Tadeusza Smoleńskiego, pomocnika byłego już wówczas posła Ignacego Rowickiego, por. L. M. Kłos, op. cit., ss. 88–89.

⁴⁰ Ibidem, s. 92.

⁴¹ AZ KOO, sygn. 1013, Życiorys I. Rowickiego z 30 XI 1949. W ankiecie personalnej z 21 V 1950 r. Rowicki podał ponadto, że informacja o jego odejściu z partii została opublikowana w „Gazecie Warszawskiej” (niestety, nie udało mi się ustalić numeru pisma, w którym ukazało się ogłoszenie).

„Gazeta Warszawska” – dziennik stołeczny założony w 1774 r. pierwotnie pod nazwą „Wiadomości Warszawskie”. Od 1918 r. organ prasowy Narodowej Demokracji. W latach 1935–1939 była wydawana pod nazwą „Warszawski Dziennik Narodowy”.

⁴² Należy także pamiętać, że obejmując mandat po dr. Wiśniewskim, w grudniu 1929 r., Rowicki był w parlamencie posłem Klubu Narodowego powstałego po rozwiązaniu Klubu ZLN w październiku 1928 r.

drowie Kujawskim⁴³. Pracował tam nieprzerwanie aż do wybuchu II wojny światowej, ciesząc się – podobnie jak w poprzednim miejscu zatrudnienia – „jak najlepszą opinią jako świetny nauczyciel i wychowawca młodzieży”⁴⁴.

W latach trzydziestych XX w. Rowicki nabył w Bydgoszczy 50% udziałów w kamienicy mieszkalnej za kwotę 17 tys. zł⁴⁵.

Pomimo opuszczenia Mazowsza, pamięć o jego dokonaniach na rzecz mińskiej oświaty była wciąż żywa. Uchwałą Walnego Zgromadzenia Członków TSS w Mińsku Mazowieckim z 30 maja 1937 r., w uznaniu zasług „polegających na zorganizowaniu w latach niewoli gimnazjum męskiego” oraz „długoletnią owocną pracę w tej szkole”, otrzymał tytuł członka honorowego towarzystwa⁴⁶.

Początek wojny zastał Rowickiego w Aleksandrowie Kujawskim. Tam też w początkach września 1939 r. został aresztowany przez Niemców w wyniku tzw. Intelligenzaktion⁴⁷ i po kilkunastu dniach przewieziony z grupą nauczycieli z powiatu nieszawskiego do więzienia w Świeciu nad Wisłą. W końcu listopada został zwolniony z poleceniem powrotu do Aleksandrowa Kujawskiego i poddania się pod rygor kary śmierci nadzorowi policji. W sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia zdecydował się na ucieczkę do rodzinnego Duchnowa⁴⁸.

U schyłku 1939 r. wraz z grupą tutejszych nauczycieli zorganizował, w ramach Tajnej Organizacji Nauczycielskiej, tzw. komplety gimnazjalne w Duchnowie oraz pobliskiej wsi Dębe Wielkie. Nauczaniem objęto zarówno miejscową

---

⁴³ Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie – placówka oświatowa o poziomie średnim, otwarta w 1916 r. jako czteroklasowa Szkoła Realna Polskiej Macierzy Szkolnej. Od 1919 r. Kolegium Kujawskie (gimnazjum i liceum) prowadzone przez Towarzystwo Salezjańskie. W 1955 r. zamknięte przez władze komunistyczne. Od 1991 r. restytuowane jako Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Salezjańskiego im. Kardynała Prymasa A. Hłonda. W 1999 r. utworzono Publiczne Gimnazjum Towarzystwa Salezjańskiego, a pięć lat później również liceum uzyskało status placówki publicznej.

⁴⁴ AZ KOO, sygn. 1013, Zaświadczenie ks. M. Szczęsnego dyrektora Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim o pracy I. Rowickiego z 21 IX 1945 (odpis).

⁴⁵ Ibidem, Ankieta personalna I. Rowickiego z 30 XI 1949 (oryginał); Ankieta personalna I. Rowickiego z 21 V 1950 (brak informacji o miejscu zamieszkania Rowickiego w okresie pracy w Aleksandrowie Kujawskim).

⁴⁶ Ibidem, Pismo Zarządu TSS do I. Rowickiego z 4 VI 1937 (odpis). Pismo podpisali: Bronisław Kozik – prezes i A. Lewandowski – sekretarz.

⁴⁷ Intelligenzaktion (pol. akcja „Inteligencja”) – kryptonim hitlerowskiej akcji likwidacji przedstawicieli polskiej inteligencji i warstw kierowniczych na terenie okupowanej Polski. Akcja została przeprowadzona w od września 1939 do kwietnia 1940 r. jako część Generalnego Planu Wschodniego. Tylko na Pomorzu w masowych egzekucjach rozstrzelano do wiosny 1940 r. około 23 tys. osób.

⁴⁸ Opisując okoliczności tego wydarzenia, stwierdził: „zbiegłem na teren »Gub[erni] Gen[eralnej]« i osiedliłem się w rodzinnej wsi Duchnowie (pow. warszawski), gdzie z racji rozgałęzionych stosunków rodzinnych mogłem się ukrywać” – AZ KOO, sygn. 1013, Ankieta personalna I. Rowickiego z 21 V 1950; Życiorys I. Rowickiego z 23 VII 1945 r.

Generalna Gubernia – właściwie: Generalne Gubernatorstwo, jednostka administracyjno-terytorialna utworzona na podstawie dekretu Adolfa Hitlera z 12 X 1939 r. (z mocą obowiązującą od 26 X 1939 r.), która obejmowała część okupowanego przez wojska niemieckie terytorium II RP niewcielonego bezpośrednio do III Rzeszy.

młodzież, jak i zamieszkałą w okolicy. Tajne gimnazjum w Dębem Wielkim, którego Rowicki był pierwszym kierownikiem, a zarazem nauczycielem, działało aż do wybuchu powstania warszawskiego⁴⁹. Wczesną jesienią 1944 r. Rowicki, podobnie jak wielu nauczycieli TON, ujawnił prowadzone komplety i stanął się do dyspozycji inspektora szkolnego w Mińsku Mazowieckim Karola Kurpiewskiego, w celu podjęcia legalnej pracy pedagogicznej. Oto fragment jego relacji: „We wrześniu ub. roku [tzn. 1944 r. – przyp. R.S.] zgłosiłem się do władz szkolnych w Mińsku Maz., które poleciły mi organizację i prowadzenie gimnazjum w osadzie Dębe Wielkie (pow. miński). Gimnazjum to było potrzebne ze względu na dzieci wiejskie z Dębego i okolic oraz liczne rodziny wysiedleńców, które tam mieszały. Z chwilą wypędzenia okupantów z całej Polski, rodziny wysiedleńców wyjechały, a ilość młodzieży tak się zmniejszyła, że za zgodą Kuratorium Gimnazjum to zlikwidowałem i zgłosiłem się na nowy posterunek w Olsztynie”⁵⁰.

Wyjaśnienia Rowickiego składane na potrzeby powojennych władz szkolnych nie do końca musiały odpowiadać prawdzie. Wobec nasilających się aresztowań, prowadzonych przez polskie władze bezpieczeństwa i organa NKWD⁵¹ w pierwszej połowie 1945 r., głównie wśród osób podejrzewanych o związki lub przynależność do antykomunistycznych organizacji konspiracyjnych, w tym przedwojennej inteligencji, pozostawanie na terenie, gdzie był powszechnie znany ze swojej działalności, stawało się nader ryzykowne.

Jak wynika ze wspomnień Marii Bielawiny, w nocy z 30 kwietnia na 1 maja 1945 r. jej dom w Dębem Wielkim, w którym odbywały się zajęcia jawnego już gimnazjum, otoczyli żołnierze NKWD i funkcjonariusze polskiego aparatu bezpieczeństwa. W ciągu kilku dni w urządzonym „kotle” zatrzymano osiemnaście osób, w tym gimnazjalistów. Na podstawie informacji przekazanych przez kon-

---

⁴⁹ Por. AZ KOO, sygn. 1013, Życiorys I. Rowickiego z 23 VII 1945. O działalności tajnego gimnazjum w Dębem Wielkim pisze we wspomnieniach jego nauczycielka Maria Bielawina, ps. „Zielona Pani”, żołnierz Armii Krajowej, por. *Tajne komplety*, <<http://www.bramowski.pl>>, dostęp: 9.09.2012. Zob. też: T. i W. Wójcik, *Tajne nauczanie w Mińsku Mazowieckim i powiecie w latach 1939–1944*, RM, 1994, z. 2, ss. 157–180.

⁵⁰ AZ KOO, sygn. 1013, Życiorys I. Rowickiego z 23 VII 1945. Oficjalna nazwa placówki, której został dyrektorem, to Gimnazjum Zawodowe Związku Nauczycielstwa Polskiego w Dębem Wielkim. W innym z cytowanych już życiorysów z 1949 r. Rowicki pisze, że mimo życzliwego przyjęcia przez K. Kurpiewskiego – z końcem października 1944 r. mianowanego Kuratorem Okręgu Szkolnego Warszawskiego z siedzibą w Mińsku Mazowieckim – „brak mieszkania i sprzętów spowodował mój wyjazd na Ziemię Odzyskaną” – ibidem. Z kolei w *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej* (ss. 415–416) w biogramie Rowickiego podano, że przez „krótki czas” miał on pełnić – prawdopodobnie w kuratorium w Mińsku Mazowieckim – funkcję dyrektora Departamentu Oświaty i Szkolnictwa Zawodowego. Został z niej zwolniony z powodu przedwojennej przynależności do SN (brak źródła informacji). Por. też M. Górska, *Sytuacja oświaty i szkolnictwa w powiecie mińskim w latach 1944–1948*, RM, 2001, z. 8, ss. 141–151.

⁵¹ NKWD – Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych) – centralny organ państwowy ZSRR, istniejący pod tą nazwą od 1917 do 1946 r. W latach 1944–1946 na ziemiach polskich działała 64 Zbiornica Dywizja Wojsk Wewnętrznych NKWD, która została oddelegowana do likwidacji podziemia niepodległościowego.

fidenta szukano wysłannika rządu polskiego w Londynie, skoczka z samolotu, którego autorka, jako łączniczka AK, miała przeprowadzić pod wskazany adres do położonej nieopodal Dębego Wielkiego wsi Ostrów – Kania. Sam wysłannik, w wyniku powiadomienia władz londyńskich o „wspie”, został w porę odwołany. Również nauczyciele, dzięki ostrzeżeniu przez mieszkańców wsi, w większości nie zostali zatrzymani⁵². Nie ulega wątpliwości, że jednym z nich mógł być Rowicki.

W zaistniałej sytuacji decyzja o wyjeździe do Okręgu Mazurskiego dawała szansę uniknięcia nie tylko więzienia, ale także otwierała nadzieję na kontynuację kariery w zawodzie nauczycielskim.

W lipcu 1945 r. Rowicki wraz z żoną i jej matką przyjechał do Olsztyna. Zaopatrzony w zaświadczenie o przedwojennej pracy pedagogicznej oraz udziale w akcji tajnego nauczania, z jednoczesną rekomendacją kuratora warszawskiego „jako znany praktyk i dobry organizator” predestynowany do zatrudnienia „w charakterze dyrektora, ewentualnie w administracji szkolnej”, zgłosił się do Wydziału Oświaty i Kultury w Urzędzie Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski⁵³.

Po złożeniu stosownego podania o „zamianowanie” dyrektorem szkoły handlowej, otrzymał zgodę na podjęcie czynności związanych z jej organizacją⁵⁴. Działając w niezwykle trudnych warunkach powojennych, Rowicki rozpoczął od swoistej akcji informacyjnej, rozlepiając w różnych punktach miasta „afisze” wykonane ręcznie na zwykłym pakowym papierze, powiadamiające o otwarciu szkoły. Rekrutacja przyszlých słuchaczy odbywała się w prywatnym mieszkaniu Rowickich znajdującym się na parterze kamienicy przy ul. Żeromskiego 1. Kwalifikacji kandydatów do gimnazjum dokonywano na podstawie świadectw ukończenia klasy szóstej lub siódmej szkoły podstawowej, a do liceum po okaza-

---

⁵² Szerzej na ten temat zob. *Wspomnienia Marii Bielawiny*, <<http://www.bramowski.pl>>, dostęp: 9.09.2012. Też o zagrożeniu Rowickiego „aresztowaniem przez UB” potwierdzono też w *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 416.

⁵³ AZ KOO, sygn. 1013, Zaświadczenie wystawione I. Rowickiemu przez K. Kurpiewskiego Kuratora Okręgu Szkolnego Warszawskiego 16 VI 1945 r. (odpis). Jeszcze w maju 1945 r. Rowicki otrzymał zaświadczenie o kierowaniu tajnymi kompletami gimnazjalnymi w Duchnowie w latach 1939–1944; Zaświadczenie Komisji Weryfikacyjnej Tajnej Oświaty przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego z 26 V 1945 (odpis).

Pełnomocnikiem Rządu RP na Okręg Mazurski od 30 III 1945 r. był ppłk Jakub Prawin. Funkcję kierownika Wydziału Szkolnego, przemianowanego wkrótce na Wydział Oświaty i Kultury, utworzonego w początkach kwietnia 1945 r. pełnił Paweł Sowa. Kuratorium Okręgu Szkolnego Mazurskiego rozpoczęło oficjalną działalność 1 IX 1945 r. Pierwszym kuratorem został Zygmunt Szulczyński, były działacz TON, por. T. Filipkowski, *Oświata na Warmii i Mazurach w latach 1945–1960*, Warszawa 1978, ss.79–83; P. Sowa, *Po obu stronach kordonu*, Olsztyn 1974, ss. 163–183.

⁵⁴ AZ KOO, sygn. 1013, Podanie I. Rowickiego do „Kuratorium Okręgu Szkolnego w Olsztynie” z 23 VII 1945 (w lewym górnym roku odręczna adnotacja czerwonym ołówkiem: „przyjęty jako dyrektor szkoły handlowej 23/VII 1945”, z podpisem P. Sowy).

niu świadectwa szkoły średniej (tzw. małej matury) lub też po przeprowadzeniu egzaminu wstępnego. Ostatecznie do zaplanowanych dwóch oddziałów czteroletniego gimnazjum oraz dwóch oddziałów dwuletniego liceum przyjęto ogółem 103 uczniów. Oficjalne otwarcie placówki pod nazwą Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum Kupieckie i Liceum Handlowe nastąpiło 10 września 1945 r.

Szkoła, nie posiadając własnego obiektu, korzystała z pomieszczeń w budynku Liceum Komunikacyjnego przy alei Wojska Polskiego 17. Zajęcia odbywały się w godzinach popołudniowych. Nauczanie przebiegało nie bez kłopotów spowodowanych brakiem podręczników, wielu pomocy dydaktycznych, a także niektórych nauczycieli przygotowanych do wykładania zwłaszcza przedmiotów zawodowych⁵⁵.

Pod koniec roku szkolnego 1945/1946 placówka przeniosła się, na krótko, do budynku dawnej niemieckiej żeńskiej szkoły średniej u zbiegu ulic Marii Curie-Skłodowskiej i Wyzwolenia. W czerwcu 1946 r. naukę ukończyło 99 uczniów. Pierwszymi etatowymi nauczycielami byli, oprócz Rowickiego, Anna Ptaszyńska, Wanda Rowicka, Stefania Zarębska i Edward Śliwiński⁵⁶.

W okresie dyrekcji Rowickiego szkoła nie tylko zmieniała siedziby, powiększała liczbę oddziałów i uczniów, ale też podlegała różnym przeobrażeniom strukturalnym⁵⁷. On sam, pomimo borykania się z wieloma kłopotami natury administracyjnej, lokalowej i materialnej, z powodzeniem łączył funkcję dyrektora i nauczyciela, nie zapominając o podnoszeniu własnych umiejętności zawodowych. Latem 1946 r. ukończył kurs zawodowy dla nauczycieli z zakresu to-

---

⁵⁵ XXX lat szkolnictwa, ss. 11–12. Por. T. Filipkowski, *Oświata na Warmii i Mazurach*, s. 121; idem, *Średnie szkoły ogólnokształcące*, s. 318. Nieco odmienne dane o placówce zawiera sprawozdanie Wydziału III Kuratorium Okręgu Szkolnego Mazurskiego z końca 1945 r. Według przedstawionego zestawienia do szkoły uczęszczało 97 uczniów, w tym: do dwóch pierwszych klas gimnazjalnych – 65, do jednej drugiej klasy gimnazjum – 17 i do pierwszej klasy licealnej – 15. W sprawozdaniu, oprócz wskazania na brak własnego obiektu i pomocy dydaktycznych, podkreślano niedostatek pracowni i odpowiednich sal na gabinet towaroznawczy i zajęcia „specjalizacyjne”, zob. A. Suchowiecka, *Z badań nad szkolnictwem zawodowym Warmii i Mazur w latach 1945–1949*, w: *Sapientia et audientum. W trosce o rozwój innych. Studia dedykowane Profesorowi Zbigniewowi Kwiecińskiemu*, pod red. J. Michalskiego, Olsztyn 2006, ss. 96–97.

⁵⁶ XXX lat szkolnictwa, s. 12.

⁵⁷ W roku szkolnym 1946/1947 placówka zmieniła nazwę na Państwowa Koedukacyjna Szkoła Handlowa stopnia Gimnazjalnego i Licealnego i przeprowadziła się do budynku dawnej niemieckiej szkoły ludowej przy ul. Pieniężnego. Rok później zostały utworzone pierwsze oddziały Liceum Administracyjno-Handlowego oraz Państwowego Liceum Handlowego dla Dorosłych. Od 1 I 1949 r. było to już oficjalnie Liceum Administracyjno-Handlowe I i II stopnia. W tym samym roku szkolnym liceum przeniosło się tymczasowo do budynku po dawnych koszarach przy ul. Jagiellońskiej. Od roku szkolnego 1950/1951 nastąpiła kolejna zmiana nazwy na Technikum Handlowe (w latach 1951–1955 Technikum Handlowo-Gastronomiczne, z klasami zasadniczej gastronomicznej szkoły zawodowej), które w roku następnym uzyskało nareszcie stałą siedzibę w obiekcie przy ul. Jagiellońskiej 75 (do 1972 r.). W 1956 r. przy Technikum Handlowym powołano także Zasadniczą Szkołę Handlową (od 1967 r. jednostka samodzielna), ibidem, ss. 12–26. Por. też: K. Szyłejko, *Początki szkolnictwa zawodowego na Warmii i Mazurach po wyzwoleniu*, Szkoła Zawodowa, 1974, nr 7–8, ss. 20–21. Spadkobiercą tradycji pierwszej powojennej średniej szkoły handlowej na Warmii i Mazurach jest obecnie Zespół Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika przy ul. Bałtyckiej 37 w Olsztynie.

waroznawstwa w Gdyni⁵⁸, a rok później kurs spółdzielczy dla nauczycieli szkół zawodowych w Głuchołazach⁵⁹.

Aleksandra Jacyk-Brzozowska, która w 1947 r. otrzymała świadectwo dojrzałości w grupie jedenastu pierwszych absolwentów Liceum Handlowego, tak wspominała osobę dyrektora: „Liczyliśmy się z jego zdaniem. Wypowiadał je zwykle po namyśle, po wysłuchaniu wszystkich zainteresowanych, kierując się sprawiedliwością, ale też ogromną przyjaźnią i miłością do młodzieży. Tłumaczył nam, że młodzież trzeba uczyć, wychowywać, ale też kochać i rozumieć”⁶⁰.

W marcu 1949 r., po długich staraniach czynionych w celu potwierdzenia pełni swoich przedwojennych kwalifikacji pedagogicznych na poziomie wykształcenia wyższego, Rowicki otrzymał oficjalny „dyplom nauczyciela” wydany przez Ministerstwo Oświaty, uprawniający go do nauczania fizyki i matematyki w szkołach zawodowych⁶¹.

W pierwszych latach pobytu na Warmii i Mazurach Rowicki angażował się w działalność Związku Nauczycielstwa Polskiego. Na zebraniu Zarządu Okręgu ZNP, które odbyło się 10 grudnia 1946 r. w Olsztynie, został wybrany na członka zarządu. Funkcję tę zachował także po wyborach przeprowadzonych podczas obrad olsztyńskiego II Zjazdu Okręgowego ZNP, zwołanego 6–7 grudnia 1947 r.⁶²

Pozostawanie na stanowisku kierowniczym wymagało w realiach Polski Ludowej schyłku lat czterdziestych XX w. określonej identyfikacji politycznej, czego wyrazem – początkowo przynajmniej formalnym – była przynależność partyjna. Rowicki w 1947 r. wstąpił w szeregi PPS, a następnie po jej faktycznej likwidacji w tzw. procesie jedności organicznej polskiego ruchu robotniczego został członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej⁶³. Nie znając rzeczywistych motywacji Rowickiego, trudno jednak przyjąć założenie, aby o jego wyborach przesądziły wyłącznie względy ideowe. Bardziej prawdopodobna wyda-

---

⁵⁸ AZ KOO, sygn. 1013, Zaświadczenie Kuratorium Okręgu Szkolnego Gdańskiego o ukończeniu przez I. Rowickiego kursu zawodowego w zakresie towaroznawstwa z 30 VII 1946.

⁵⁹ Ibidem, Zaświadczenie Wydziału Społeczno-Wychowawczego Zarządu Głównego Związku Rewizyjnego Spółdzielni RP o ukończeniu przez I. Rowickiego kursu spółdzielczego z 1 IX 1947.

⁶⁰ Cyt. za: I. Kołomak, *60 lat historii w kronikach i wspomnieniach*, w: *Zespół Szkół Ekonomicznych im. M. Kopernika w Olsztynie. 60-lecie*, Olsztyn, październik 2005, s. 9.

⁶¹ AZ KOO, sygn. 1013, „Dyplom nauczyciela” I. Rowickiego wystawiony przez Ministerstwo Oświaty z 22 III 1949.

⁶² F. Sikora, *Początki i rozwój nauczycielskiego ruchu związkowego w województwie olsztyńskim*, w: *Związek Nauczycielstwa Polskiego na Warmii i Mazurach z okazji trzydziestolecia działalności (do użytku wewnętrznego)*, Olsztyn 1975, ss. 12–14.

⁶³ AZ KOO, sygn. 1013, Ankieta personalna I. Rowickiego z 12 XII 1949; Ankieta personalna I. Rowickiego z 21 V 1950. Brak informacji o dokładnej dacie wstąpienia do PPS. Członkiem PZPR Rowicki był od 15 XII 1948 r. (legitymacja członkowska nr 1 111 423, wydana przez Komitet Miejski PZPR w Olsztynie).

je się być chęć kontynuowania przezeń pracy dla dobra szkoły i młodzieży, niezwykle utrudnionej w warunkach nasilającej się ideologizacji polityki edukacyjnej państwa, prowadzonej w duchu marksistowskim⁶⁴.

Pozytywne efekty organizacyjnych poczynań dyrektora popularnej „handlówki” szybko zostały zauważone przez władze oświatowe. Na zakończenie roku szkolnego 1948/1949 za zasługi „w dziedzinie realizacji wychowania demokratycznego oraz rozbudowy i podnoszenia poziomu szkolnictwa w Polsce” otrzymał pisemną pochwałę ministra oświaty i nagrodę pieniężną kuratora olsztyńskiego⁶⁵. Naturalnym następstwem tych przejawów uznania stały się wkrótce realne propozycje awansowe.

Na mocy zarządzenia Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Olsztynie Rowicki został przeniesiony 1 września 1949 r. na stanowisko wizytatora szkół zawodowych. Po niespełna czterech miesiącach, 16 grudnia 1949 r., za zgodą Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego w Warszawie, otrzymał nominację na pełniącego obowiązki dyrektora olsztyńskiej DOSZ⁶⁶. Kierowanie przez Rowickiego okręgową jednostką nadzoru nad szkolnictwem zawodowym nie trwało długo.

Zaledwie po ośmiu miesiącach władze oświatowe odwołały go ze stanowiska⁶⁷. U podłoża tej decyzji nie leżały jednak przesłanki merytoryczne. Prowadzona zarówno przed, jak i po „zjednoczeniu” obu partii robotniczych szeroko zakrojona weryfikacja członków pod kątem ich poprawności ideologicznej zmieniła się szybko w faktyczną „czystkę” personalną, realizowaną ze szczególnym uwzględnieniem aparatu urzędniczego w administracji i gospodarce. Latem 1950 r. Rowicki został usunięty z partii „za obcość klasową”⁶⁸. Z uwagi na wysokie kompetencje zawodowe pozwolono mu jednak wrócić do szkoły, którą uprzednio prowadził, ale już tylko w charakterze nauczyciela matematyki⁶⁹.

⁶⁴ Por. np. E. J. Kryńska, S.W. Mauersberg, *Indoktrynacja młodzieży szkolnej w Polsce w latach 1945–1956*, Białystok 2003, ss. 53–111, 153–180.

⁶⁵ AZ KOO, sygn. 1013, Pismo ministra oświaty Stanisława Skrzeszewskiego do I. Rowickiego z 18 VI 1949; Pismo kuratora Okręgu Szkolnego Olsztyńskiego Zbigniewa Kieresińskiego do I. Rowickiego z 28 VI 1949.

⁶⁶ Ibidem, Nominacja I. Rowickiego na stanowisko wizytatora szkół zawodowych Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Olsztynie z września 1949 (kopia – bez daty dziennej); Nominacja I. Rowickiego na stanowisko dyrektora Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Olsztynie z 9 XII 1949.

⁶⁷ Ibidem, Pismo Janusza Zarzyckiego prezesa Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego do I. Rowickiego z 4 IX 1950. Rowicki został odwołany ze stanowiska z dniem 31 VIII 1950 r.

⁶⁸ Archiwum Państwowe w Olsztynie, KW PZPR w Olsztynie 1948–1990, sygn. 1141/542, s. 43, Wojewódzka Komisja Kontroli Partyjnej. Wykazy osób wykluczonych z PZPR 1959. I. Rowicki został wykluczony z partii uchwałą WKKP z 28 VI 1950 r. Podstawą wykluczenia była jego przedwojenna przynależność do ZLN oraz sprawowanie mandatu poselskiego z ramienia tego ugrupowania, por. AZ KOO, AZ KOO, sygn. 1013, Charakterystyka I. Rowickiego sporządzona przez inspektora J. Urbańskiego z 1 VIII 1950.

⁶⁹ Po powrocie do nauczania Rowicki pracował zarówno w Państwowym Liceum dla Dorosłych, jak i w Technikum Handlowym, w którym był także nauczycielem matematyki, zob. AZ KOO, sygn. 1013, Powołanie I. Rowickiego na stanowisko nauczyciela matematyki w Państwowym Liceum Handlowym dla Dorosłych w Olsztynie z 13 IX 1950; *XXX lat szkolnictwa*, s. 60 (nie odnaleziono umowy o pracę Rowickiego w Technikum Handlowym w latach 1950–1958).

Postrzegany przez władze jako jednostka niepewna, poświęcił się wyłącznie pracy pedagogicznej i społecznej. Oprócz prowadzenia zajęć lekcyjnych, od 1 stycznia 1952 r. pełnił również funkcję kierownika zespołu przedmiotowego z matematyki dla nauczycieli olsztyńskich zasadniczych szkół zawodowych przy Okręgowym Ośrodku Kształcenia i Doskonalenia Kadr Pedagogicznych⁷⁰.

8 września 1954 r. został wybrany na społecznego członka zarządu spółdzielni mieszkaniowej w Olsztynie⁷¹.

Dotkliwą formą represji, zastosowaną wobec Rowickiego, była odmowa uznania jego kwalifikacji zawodowych, uprawniających go do otrzymywania wynagrodzenia przy zaszeregowaniu do kategorii nauczycieli z wyższym wykształceniem oraz zaliczenia do stażu pracy pedagogicznej okresu zatrudnienia w przedwojennym szkolnictwie prywatnym. Negatywna decyzja wydana w tej sprawie 1 lipca 1954 r. przez Centralny Urząd Szkolenia Zawodowego, działający w ramach struktur Ministerstwa Handlu Wewnętrznego, będącego organem zarządzającym szkołą od 1 stycznia 1952 r., pozostawała w oczywistej sprzeczności z wcześniejszymi postanowieniami władz oświatowych⁷².

Rowicki już w 1946 r. otrzymał decyzję Ministerstwa Oświaty o uznaniu stażu pracy w szkolnictwie prywatnym w wymiarze 23 lat, tzn. od 1 września 1916 do 31 sierpnia 1939 r.⁷³ Kwalifikacje pedagogiczne na poziomie wykształcenia wyższego potwierdzał natomiast – wspomniany już – dyplom ministerialny, wystawiony w 1949 r.

Jak wynika z zachowanych dokumentów, pomimo odwołania złożonego przez Rowickiego, sprawa nie znalazła swojego pozytywnego rozwiązania aż do 1962 r.⁷⁴ Ministerstwo Oświaty, mając na uwadze jego prawdopodobne odejście

---

⁷⁰ AZ KOO, sygn. 1013, Pismo Jana Klimy naczelnika Wydziału Pedagogicznego Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Olsztynie do I. Rowickiego z 12 XII 1951.

⁷¹ Kum., *Powstała pierwsza spółdzielnia mieszkaniowa*, Głos Olsztyński, 1954, nr 215, s. 5. Por. B. Łukaszewicz, *Raptularz miejski. Olsztyn 1945–2005*, Olsztyn 2006, s. 140.

W tekście relacji prasowej nie wymieniono nazwy spółdzielni. Niewykluczone, że była to jednostka spółdzielczości pracy pod nazwą Wojewódzka Spółdzielnia Konserwacyjno-Budowlana „Warmia”, która miała swoją stałą siedzibę w odbudowanym domu przy alei Wojska Polskiego 6, por. C. Browiński, *Olsztyn 1945–1970*, Olsztyn 1974, s. 116.

⁷² AZ KOO, sygn. 1013, Pismo Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego w sprawie kwalifikacji zawodowych I. Rowickiego z 1 VII 1954. Rowickiego zaliczono do kategorii nauczycieli posiadających wykształcenie średnie, „równorzędne studium nauczycielskiemu”, oraz uznano łączny staż zatrudnienia w oświacie tylko w wymiarze 16 lat i 7 miesięcy, w tym: 4 miesiące za okres przebywania w więzieniu w Świeciu nad Wisłą, 7 lat i 4 miesiące za okres tajnego nauczania (liczone podwójnie) oraz 8 lat i 9 miesięcy za okres pracy w Olsztynie.

⁷³ Ibidem, Pismo Departamentu Kadr Ministerstwa Oświaty do I. Rowickiego z 26 I 1946 r. Podobny dokument wystawiło również Kuratorium Okręgu Szkolnego Mazurskiego, które zaliczyło Rowickiemu do stażu pracy wszystkie wymienione wyżej okresy zatrudnienia. Oznaczało to, że do 31 VIII 1944 r. uznano mu łącznie 30 lat i 8 miesięcy stażu pracy w oświacie, por. ibidem, Pismo Kuratora Okręgu Szkolnego Mazurskiego Zygmunta Szulczyńskiego do I. Rowickiego z 30 III 1946 r.

⁷⁴ Ibidem, Pismo I. Rowickiego do Centralnego Urzędu Szkolenia Zawodowego w Warszawie z 17 XI 1954.

na emeryturę, wydało wówczas oficjalną decyzję o uznaniu przedwojennego dyplomu Rowickiego, uprawniającego do nauczania w liceach ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich za „podstawę do pobierania uposażenia przewidzianego dla nauczycieli posiadających studia wyższe”⁷⁵.

W 1956 r. dokonano nareszcie rzetelnej oceny pracy pedagogicznej Rowickiego, który na podstawie wniosków złożonych przez dyrektora Technikum Handlowego Zbigniewa Męczyńskiego – przy poparciu Zarządu Okręgu ZNP – otrzymał dyplom uznania i został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi⁷⁶.

U schyłku kariery zawodowej Rowicki jeszcze raz zgodził się objąć funkcję kierowniczą. Z dniem 1 czerwca 1958 r. uzyskał nominację na zastępcę dyrektora Technikum Handlowego i był nim przez cztery kolejne lata⁷⁷. Z początkiem roku szkolnego 1962/1963, z uwagi na pogarszający się stan zdrowia, zdecydował się ustąpić ze stanowiska⁷⁸.

W marcu 1963 r. ówczesny dyrektor Technikum Handlowego Edward Śliwiński, który wspólnie z Rowickim rozpoczął pracę w 1945 r., wystąpił z wnioskiem do Kuratorium Okręgu Szkolnego Olsztyńskiego o przyznanie mu tytułu honorowego „Zasłużony Nauczyciel PRL”. W uzasadnieniu wniosku stwierdził m.in.: „Ob. Rowicki Ignacy posiada staż pracy w szkolnictwie ponad czterdzieści lat. Pomimo swego podeszłego wieku (75 lat) był godnym do naśladowania przykładem dla innych, jeśli chodzi o sumienność, dyscyplinę pracy i rzetelność wykonywanych obowiązków. Jego lekcje prowadzone były wzorowo. Wizytacje władz oświatowych oceniały je zawsze bardzo wysoko. Ob. Rowicki to nie tylko dobry pedagog i wychowawca młodzieży, ale również nauczyciel młodych kadr koleżeńskich, które z nim pracowały. Dzielił się z nimi swym doświadczeniem,

---

⁷⁵ AZ KOO, sygn. 1013, Pismo J. Buczkowskiego Dyrektora Departamentu Kadr Ministerstwa Oświaty do Kuratorium Okręgu Szkolnego Olsztyńskiego, w sprawie uznania kwalifikacji zawodowych I. Rowickiego z 13 VIII 1962 r. Co szczególnie znamienne, w uzasadnieniu decyzji władze oświatowe powoływały się na punkt 3 instrukcji Ministerstwa Oświaty z 21 III 1955 r. [!] w sprawie wykonania przepisów dotyczących uposażenia nauczycieli i wychowawców, zob. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty, 1955, nr 5, poz. 42. Por. też AZ KOO, sygn. 1013, Pismo Franciszka Sikory Kuratora Okręgu Szkolnego Olsztyńskiego do Departamentu Kadr Ministerstwa Oświaty w sprawie kwalifikacji zawodowych I. Rowickiego z 31 VII 1962.

⁷⁶ Ibidem, Wniosek o nadanie I. Rowickiemu Złotego Krzyża Zasługi z 29 V 1956; Wniosek o nadanie I. Rowickiemu dyplomu uznania z 30 VI 1956. W październiku 1956 r. dyrektor Z. Męczyński wystąpił również z wnioskiem o przyznanie Rowickiemu jako „wybitnemu pedagogowi” dodatku specjalnego (nie odnaleziono informacji o dalszym przebiegu tej sprawy) – ibidem, Pismo Z. Męczyńskiego do Centralnego Zarządu Szkół Zawodowych Ministerstwa Handlu Wewnętrznego z 18 X 1956.

⁷⁷ Ibidem, Pismo Kazimierza Szyłejki dyrektora Dyrekcji Okręgowej Szkolenia Zawodowego w Olsztynie do I. Rowickiego, z nominacją na stanowisko zastępcy dyrektora Technikum Handlowego z 4 VI 1958 (odpis).

⁷⁸ Ibidem, Pismo F. Sikory kuratora Okręgu Szkolnego Olsztyńskiego do I. Rowickiego z odwołaniem ze stanowiska zastępcy dyrektora Technikum Handlowego z 1962 (kopia – bez daty dziennej). Rowicki został odwołany z dniem 31 VIII 1962 r. W *XXX lat szkolnictwa* (s. 49) oraz w *Zespole Szkół Ekonomicznych* (s. 102) błędnie podano, że Rowicki był zastępcą dyrektora Technikum Handlowego do 1963 r.

udzielał rad i wskazówek, pomagał im nie tylko uczyć, ale wzbudzał zainteresowanie i zamiłowanie do zawodu nauczycielskiego – – . Ostatnio ob. Rowicki został złożony ciężką chorobą. Trudno w tej chwili sądzić jaki będzie jej przebieg. Pomimo tego stale interesuje się młodzieżą i pracą w Szkole. Cieszy się jej wynikami i chciałby w ostatnich dniach swego życia, by dzieło nauki i wychowania w Szkole, której poświęcił większą jego część, rozwijało się co raz bardziej i dawało jak najlepsze rezultaty dla naszej Ojczyzny⁷⁹.

Rowicki nie odebrał przyznanego wyróżnienia⁸⁰. Zmarł 15 października 1963 r. w Olsztynie, po przepracowaniu czterdziestu sześciu lat w szkolnictwie. Trzy dni później został pochowany na cmentarzu komunalnym przy ul. Poprzecznej⁸¹.

W czwartą rocznicę śmierci Ignacego Rowickiego Tadeusz Chróścielewski (1920–2005), znany łódzki poeta, prozaik i tłumacz, rodem z Mińska Mazowieckiego, oddał hołd pamięci nauczyciela zasłużonego dla szkolnictwa polskiego na Mazowszu, Kujawach i Warmii w wierszu zatytułowanym *Pan Rowicki*⁸²:

Potrzebowała Polska młodych bakałarzy,
Z nią Mińsk – gdzie zegar rośnie na drzewie milczenia –
Pan Rowicki, nim czas go wąsami obdarzył,
Poszedł uczyć tam – aż do samozapomnienia.

Potrzebowała Warmia starych bakałarzy,
Z nią Olsztyn – gdzie gong czasu ponowę wydzwania –
Choć mróz mu wąs pochwycił i czuprynę zwarzył,
Pan Rowicki tu uczył – bez opamiętania.

Potrzebowała ziemia Pana Rowickiego...
Stawił się i jest ziemi uczącej kolegą,
Uczy życia korzenie, pilnie – bez pamięci.

Jaki dać promemoriał Panu Rowickiemu?
Jak czasowi, co spieszy, rzec: Zawrót i przemów?
Pamięć w garści zatrzymać – podobną do rtęci?

1967

⁷⁹ AZ KOO, sygn. 1013, Pismo Edwarda Śliwińskiego dyrektora Technikum Handlowego do Wydziału Kadr Kuratorium Okręgu Szkolnego Olsztyńskiego z 17 VI 1963 (kopia – pisownia oryginalna).

⁸⁰ *XXX lat szkolnictwa*, s. 22.

⁸¹ Głos Olsztyński, 1963, nr 246 z 17 X, s. 4 (nekrologi). Tam też informacja o odznaczeniu I. Rowickiego srebrną odznaką „Zasłużonym dla Warmii i Mazur” (bez daty przyznania odznaczenia).

⁸² Utwór został opublikowany w tomiku pt. *Karta powołania. Wybór wierszy*, Łódź 1973, s. 135, wydanym nakładem Wydawnictwa Łódzkiego. Por. też A. Chróścielewska-Szajkowska, op. cit., ss. 102–103.

Ignacy Rowicki (1888–1963)

Robert Syrwid, Ignacy Rowicki (1888–1963) – sozial engagierter Mensch, Lehrer, Abgeordneter (zum 125. Geburtstag und 50. Todestag)

Zusammenfassung

Der Artikel ist dem Leben und der Tätigkeit von Ignacy Rowicki (1888–1963) gewidmet, einem sozial engagierten Menschen, Parlamentarier sowie Direktor und Lehrer an Bildungseinrichtungen in Masowien, Kujawien und im Ermland.

Als Mitglied der Polnischen Heimatschule (Polska Macierz Szkolna) war er Mitbegründer, Lehrer und Leiter des ersten polnischen Knabengymnasiums in Mińsk Mazowiecki (1916–1929).

In den 20er Jahren wurde er u.a. als Mitglied des Stadtrates von Mińsk Mazowiecki und zwei Mal (1922–1927, 1929–1930) für den Volks-Nationalen Bund (Związek Ludowo-Narodowy) als Abgeordneter in den Sejm, das Parlament der Republik Polen, gewählt.

Von den Behörden der „Sanacja“ (von lat. sanatio – Heilung, Genesung (des Staates)) schikaniert, verließ er Mińsk Mazowiecki und arbeitete als Lehrer im Gymnasium und Lyzeum der Salesianer-Gesellschaft in Aleksandrów Kujawski (1930–1939). Während der nationalsozialistischen Besatzung leitete er den Geheimunterricht im Gymnasium in dem Dorf Dębe Wielkie in Masowien (1939–1944).

Nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges fuhr er mit seiner Frau nach Olsztyn/Allenstein, wo er das Staatliche Koedukative Kaufmannsgymnasium und das Handelslyzeum aufbaute und leitete. Das war – neben dem Kommunikationslyzeum – die zweite berufsbildende Mittelschule im Bezirk Masuren, die 1945 gegründet wurde.

Übersetzt von Christiane Schultheiss

Robeert Syrwid, Ignacy Rowicki (1888–1963) – Social activist, teacher and deputy (the 125 anniversary of the birth and the 50th anniversary of the death)

Summary

Article is devoted to the life and work of Ignacy Rowicki (1888–1963), social activist, parliamentarian and a director and teacher education institutions in Mazovia, Kujawy and Warmia.

As a member of the „Polska Macierz Szkolna” co-founded, taught and directed the first Polish Male Gymnasium in Mińsk Mazowiecki (1916–1929). In the twenties of the twentieth century has been elected, including Councillor Minsk Mazowiecki, and twice a member of the Polish Parliament on behalf of the Związek Ludowo-Narodowy (1922–1927, 1929–1930). Remedial harassed by the authorities, he left Minsk Mazowiecki and worked as a teacher in the Middle School and High School Salesian Society in Aleksandrów (from 1930 to 1939). During the Nazi occupation led a secret teaching in a secondary school in the village of Dębe Wielkie in Mazovia (1939–1944). After the Second World War came along with his wife to Olsztyn, where he organized and led the National Co-educational Merchants School and High School of Commerce, the second in the District of Mazury – next High School of Communications – the average vocational school, founded in 1945.

Translated by Jerzy Kielbik